

24.09.2017). 4. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: закон України від 8 квіт. 2014 р. № 1188-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18> (дата звернення: 24.09.2017). 5. Про забезпечення права на справедливий суд: закон України від 12 лют. 2015 р. № 192-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19> (дата звернення: 24.09.2017).

Одержано 03.10.2017

УДК 343.13

Олександра Олександрівна КОЧУРА,

кандидат юридичних наук;
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0638-2911>

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СПЕЦІАЛЬНІ ЗНАННЯ» ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Передусім необхідно зазначити, що роз'яснення поняття «спеціальні знання» ані чинний Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р., ані КПК України 1960 р. не містять, що є приводом для дискусій у наукових колах. Тому питання про спеціальні знання було розкрито в багатьох роботах вітчизняних та закордонних науковців, таких, як В. Д. Арсеньєв, Р. С. Белкін, О. М. Зінін, А. І. Вінберг, А. В. Іщенко, В. М. Махов, О. Р. Россинська, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, Н. І. Клименко, О. Р. Шляхов, О. О. Ейсман, М. П. Яблуков тощо. Але слід зазначити, що законодавець так і не використав розроблені ними положення щодо сутності спеціальних знань.

За дослідженням, одним із перших визначення поняття «спеціальні знання» у кримінальному провадженні сформулював О. О. Ейсман. На його думку, спеціальні знання це знання, що не є загальнодоступними, загальновідомими та не мають масового поширення, тобто це ті знання, якими володіє обмежене коло фахівців [1, с. 91]. Тобто він, при наданні тлумачення, визначив та виокремив як провідну ознаку спеціальних знань те, що вони не є загальнодоступними та загальновідомими, а особи, які мають такі знання, повинні отримати спеціальну освіту, професійну підготовку, набути досвіду роботи у відповідній сфері. На теперішній час, під «спеціальними знаннями» В. Ю. Шепітько визначає систему наукових даних (відомостей) або навичок об'єктивного характеру, отриманих у результаті вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному рівню [2, с. 11].

При цьому, В. М. Махов відносить до них, знання, що властиві різним видам професійної діяльності, за винятком тих, що є професійними для слідчого й судді та використовуються в ході розслідування й розгляду кримінальних справ у суді з метою сприяння встановленню істини в справі у випадках і порядку, визначених чинним кримінальним процесуальним законодавством [3, с. 46]. На думку В. Г. Гончаренко, у кримінальному процесі спеціальні знання характеризуються як знання й навички, отримані в результаті фахової освіти та/або практичної діяльності в будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, використовувані визначеними законом учасниками процесу в межах наданих кожному з них повноважень для розв'язання за певною процедурою процесуальних завдань [4, с. 24]. Під «спеціальними знаннями», Л. В. Лазарева вважає, знання з різних галузей науки (права, техніки, мистецтва та ремесла), отримані в межах професійної освіти, що містять знання теорії, навички та вміння. Тому, їх застосовують учасники цивільного, арбітражного, адміністративного та кримінального провадження з метою встановлення обставин, що підлягають доказуванню в конкретній справі, у порядку, передбаченому відповідним процесуальним законодавством [5, с. 22]. В той же час, під «спеціальними знаннями» в

кримінальному провадженні Р. Л. Степанюк визначає будь-які професійні знання, необхідні для розв'язання питань, що постають під час здійснення досудового розслідування та судового провадження. Ми підтримуємо його думку стосовно того, що вирішальне значення для з'ясування сутності спеціальних знань у кримінальному провадженні має не тільки їхній обсяг, а й суб'єкт, що їх застосовує. Отже, за суб'єктом ці знання він поділяє на три різновиди: а) професійні знання осіб, котрі здійснюють кримінальне провадження; б) фахові знання підозрюваних, обвинувачених, професійних захисників; в) професійні знання осіб, яких залучають сторони процесу й суд для розв'язання завдань кримінального провадження [6, с. 42].

Слід зауважити, що М. В. Салтевський мав свій погляд та під спеціальними знаннями розумів постійно удосконалюванні набуті знання, вміння навички, які використовуються в будь-якій галузі людської діяльності, отримані в процесі спеціальної освіти, досвіду і практичної діяльності (за винятком професійних знань осіб, що здійснюють розслідування), необхідні для швидкого і повного розкриття і розслідування кримінального правопорушення, а також розгляду справи в суді [7, с. 184]. При цьому, він слушно відзначав, що знання, якими володіє спеціаліст, були отриманні ним в процесі професійного навчання і являють собою певну сукупність, що характеризує його як спеціаліста, зокрема, юриста, лікаря, інженера тощо. А тому, він вважав, що називати їх спеціальними для особи, яка ними володіє, не можна, оскільки їх використання входить в його професійні обов'язки. Тому, вони є спеціальними тільки для того, у кого інша професія. Таким чином, знання виступають спеціальними тільки відносно інших знань, відмінних за змістом [8, с. 397].

Тобто, спеціальні знання це професійні знання та вміння в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, що необхідні для розв'язання питань, які виникають у ході досудового розслідування кримінальних проваджень та розгляду їх матеріалів у суді. Спеціальними вважають знання, що не є загальнопоширеними, загальновідомими, а лише ті, яких набули спеціалісти-професіонали в тій чи іншій галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо.

Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні, як слушно зазначають А. А. Кравченко та М. Г. Щербаковський, здійснюється шляхом обов'язкової участі спеціалістів, тобто незацікавлених в результатах досудового розслідування осіб, які володіють спеціальними знаннями та навичками та запрошуються для участі у процесуальних діях слідчим, прокурором, судом для вирішення спеціальних питань, що виникають при розкритті і розслідуванні кримінальних правопорушень [9, с. 11], що ми підтримуємо.

Тобто, спеціальні знання використовуються у різних формах (при експертизі, консультації, участі спеціаліста (фахівця) у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях.

Таким чином, залучення спеціаліста при проведенні процесуальних дій та застосування його спеціальних знань є одним із засобів забезпечення повноти доказів з метою встановлення істини у кримінальному провадженні та захисту осіб, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, а також з метою охорони прав, свобод і законних інтересів всіх учасників кримінального провадження. За дослідженням, спеціаліст є незалежним, компетентним, незацікавленим фахівцем, який володіє спеціальними знаннями і навичками, залучений до участі в слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях для вирішення спеціальних питань, що виникають при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. В той же час проблеми, які були розглянуті, не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список бібліографічних посилань: 1. Эйсман А. А. Заключение эксперта (структура и научное обоснование). М.: Юрид. лит., 1967. 152 с. 2. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. *Судова експертиза*. 2014. № 1. С. 11–18. 3. Махов В. Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений: монография. М.: РУДН, 2000. 296 с. 4. Гончаренко В. Г. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. № 2 (9). С. 22–34. 5. Лазарева Л. В. Специальные знания и их применение в доказывании по уголовному делу: монография. М.: Юрлитинформ, 2009. 224 с. 6. Степанюк Р. Л. Поняття спеціальних знань у кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2014. Спецвип. С. 38–42. 7. Салтевський М. В.

Криміналістика (у сучасному вигляді): підручник. Київ: Кондор, 2005. 586 с. **8.** Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді): підручник. Київ: Кондор, 2008. 588 с. **9.** Щербаковський М. Г., Кравченко А. А. Применение специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений. Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. 78 с.

Одержано 03.10.2017

УДК 343.1

Антон Сергійович КУМИЛКО,
співробітник Служби безпеки України

ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ Й РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Правильне визначення предмету доказування має особливе значення для швидкого та повного розкриття кожного злочину і зокрема, у сфері банківського кредитування, що є основним завданням кримінального провадження (ст.2 КПК України) і оперативно-розшукової діяльності (ст.1 Закону України про ОРД). Це, передусім, необхідно для цілеспрямованості й плановості дій не лише слідчого, прокурора, суду, упорядкованості провадження у справі, встановлення наряду й меж дослідження, спрямованості слідчих, розшукових і судових версій, окремих слідчих і судових дій, для розробки тактичних комбінацій в кримінальному процесі, а й для оперативно-розшукового документування злочинів.

Зважаючи на значення наукової і правової категорії «предмет доказування» для кримінального провадження і оперативно-розшукової діяльності, їй присвятили свої роботи такі авторитетні науковці як В. Д. Арсеньєв, О. М. Бандурка, В. А. Банін, Б. І. Бараненко, А. Р. Белкін, Ю. М. Грошевий, Е. О. Дідоренко, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, М. Й. Курочка, А. М. Ларін, І. М. Лузгін, Г. М. Миньковський, М. М. Михеєнко, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшко, С. В. Слинько, С. М. Стахівський, М. С. Строгович, В. М. Тертишник, О. І. Трусов, Ф. Н. Фаткуллін, М. А. Чельцов, С. А. Шейфер, М. Є. Шумило, О. О. Юхно та ін., проте до цього часу вона є найбільш дискусійною у теорії кримінального процесу, що ускладнює правозастосовну діяльність.

Значення предмету доказування полягає у тому, щоб визначити коло фактів та обставин, які повинні бути встановлені як для вирішення кримінальної справи у цілому, так і для прийняття окремих процесуальних рішень.

У ч. 1 ст. 91 КПК України зазначається, що у кримінальному провадженні підлягають доказуванню: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання. Тобто мова йде перелік обставин, що відносяться до предмета доказування у кримінальному провадженні, як сукупності фактів і обставин об'єктивної дійсності, які мають матеріально-правове, цивільно-правове, кримінальне-процесуальне значення і є необхідними і достатніми фактичними обставинами для вирішення кримінального провадження по суті.